

A black and white halftone photograph of Milan Šimečka, a man with glasses, wearing a suit and tie, sitting at a desk and talking on a telephone. The image has a grainy, dotted texture.

malé
VELKÉ
dejiny
MŠ

Koniec nehybnosti

Milan
Šimečka

Vydanie publikácie
z verejných zdrojov podporil

u. fond
na podporu
umenia

Preložené z českého originálu *Konec nehybnosti*.
Prvýkrát vydala Knihovna Lidových novin v roku 1990.

Text © 1987—1989 Milan Šimecka (dedičia)

© Autori sprievodných textov a fotografií

Slovak edition © Nadácia Milana Šimečku, Bratislava 2022

Translation © Peter Leponi 2022

Design © Boris Meluš 2022

**Milan
Šimečka**

**Koniec
nehybnosti**

OBSAH

- 7** Prečo tak
neskoro? O tom,
že osmičky za nás
dejiny nespravila
(Petr Pithart,
2018)
- 17** 31—12—1987
- 23** 2—1—1988
- 27** 5—1—1988
- 30** 11—1—1988
- 35** 1—2—1988
- 39** 2—2—1988
- 43** 18—2—1988
- 48** 21—2—1988
- 50** Ex post
- 52** 28—2—1988
- 58** 10—3—1988
- 63** 17—3—1988
- 70** 5—4—1988
- 77** 7—4—1988
- 84** 22—4—1988
- 88** 23—4—1988
- 92** 25—5—1988
- 98** 29—5—1988
- 104** 16—6—1988
- 107** 22—6—1988
- 111** 23—6—1988
- 116** 28—6—1988
- 123** 10—7—1988
- 126** 22—7—1988
- 130** 28—7—1988
- 133** Apatia
- 136** Národné viny
- 140** Ľahké stopy
nádeje
- 144** 17—8—1988
- 146** 19—8—1988
- 151** 21—8—1988
- 156** 24—8—1988
- 159** 24—9—1988
- 163** 1—10—1988
- 168** 10—10—1988
- 172** 21—10—1988
- 175** 5—11—1988
- 181** 9—11—1988
- 185** 16—11—1988
- 194** 22—11—1988
- 199** 9—12—1988
- 206** 31—12—1988
- 212** 15—2—1989
- 221** 28—2—1989
- 267** Kto bol Milan
Šimečka?

PREČO TAK NESKORO?

O tom, že osmičky za nás dejiny nespravlia

Viem, čo vie málokto. Viem, že Milan Šimečka varoval (alebo prosil?) Václava Havla, aby sa nestal prezidentom. Bol som vtedy na pár týždňov takzvaným predstaviteľom Občianskeho fóra, stál som teda blízko, najbližšie pri Václavovi Havlovi. Bol 29. december 1989 a Havla v ten deň pred poľudníom zvolili za prezidenta Československej socialistickej republiky. V mrazivom ráne som s ďalšími odchádzal zo „štábu“ Koordinačného centra OF dole na Václavskom námestí a mierili sme na Hrad, aby sme boli pri tom. Volili poslanci Federálneho zhromaždenia, ja som stál opretý o stenu Vladislavskej sály.

Vo dverách Špalíčka (tak sa ten dom volá snáď dodnes, dole je luxusná kaviareň) mi dal niekto do ruky zopár papierov. Bol to list písaný rukou a adresovaný Václavovi Havlovi. Keďže autorom bol Milan Šimečka, prečítal som si ho hneď tam na ulici, hoci sme sa všetci ponáhľali a boli nervózni. Šimečku som vždy čítal, vždy skôr ako iných autorov — aj keď bolo málo času.

Dikcia listu bola veľmi naliehavá. Milan žiadal Havla, aby si to rozmyslel a nenechal sa zvoliť. Viac než naliehavá — list vyznieval takmer zúfalo, nešťastne, pretože autor mohol tušiť, že už je neskoro.

Zmysel varovania, ak som schopný si ho v pamäti zrekonštruovať, bol v tom, že bude viac potrebný ako kritický občan s veľkou morálnou autoritou v Hrádečku než ako kráľ na Hrade. Že nás čakajú ťažšie časy, než si vieme predstaviť, pretože je za nami normalizácia, obdobie, ktoré rozložilo všetky hodnoty, poprevracalo ich poradie. Doslovnú argumentáciu listu si už nepamätám, ale vôbec mi nebola cudzia. Sám som už podobné varovanie napísal študentom pražských vysokých škôl niekoľko dní po 17. novembri. A pri prvom, tzv. orientačnom hlasovaní v pléne Koordinačného centra Občianskeho fóra niekedy začiatkom decembra 1989, som sa zdržal hlasovania, keď išlo o kandidatúru Havla na Hrad. Vtedy sa volilo spomedzi niekoľkých do úvahy pripadajúcich kandidátov. Bolo nás dokonca osem (proti asi päťdesiatim), čo sme sa zdržali. Sám Václav Havel sa niekedy začiatkom novembra 1989 vyslovil v tom zmysle, že chce byť v budúcnosti tým, kto bude mať vplyv, ale nie moc.

Neviem, kto všetko ten list ešte čítal (iste som si ho nenechal vo vrecku), neviem, či ho čítal Václav Havel, ktorý si v tej chvíli niekde v podhradí rovnal kravatu. Neviem, komu som ho odovzdal. Potom som naň zabudol.

Milan sa neskôr stal jedným z poradcov Václava Havla na Hrade, zrejme sa teda s prezidentstvom svojho priateľa nejako zmieril. Ja som sa stal predsedom vlády Českej republiky (v rámci federácie) a list mi nadhlo vyfučal z pamäti. Len občas náhodne vyplával na jej povrch, ale nikdy som sa naň nikoho nespýtal, ani Milana, ani Václava Havla. Vyčítam si to, pretože ten list bol určite dôležitý, aj keď nemal žiadne dôsledky. Možno bol teda skôr symptomatický než dôležitý. Milan potom nečakane zomrel, vraj to tak skoro nemuselo byť. Všetci sme boli neustále preťažení.

Sociológovia, na rozdiel od filozofov, básnikov či politikov, by mali vidieť spoločnosť, aká je. Presnú správu o nej by sme mali očakávať práve od nich. Majú to priamo v náplni práce. Často ich prepočujeme, pretože tie správy bývajú nepríjemné.

Boli dvaja sociológovia, obaja z Moravy a obaja sú už na pravde Božej, ktorí včas povedali československej spoločnosti pravdu o tom, aká je a prečo. Ich slová boli presnejšie a varovnejšie než slová iných. Boli to Ivo Možný a Milan Šimečka.

Možný v rámci malého priestoru tenkej, útlej knižky vysvetľuje, ako bol osemdesiaty deviaty obsiahnutý už v predošliých rokoch. Preto to išlo tak ľahko.

Knižka Milana Šimečku *Koniec nehybnosti* je neopakovateľným, originálnym experimentom. Zrodila sa totiž z prehnaného očakávania a reflektovaného sklamania. Autor priznáva, že podľahol osmičkovej mánii a stavil na to, že v roku 1988, ako hovoríva náš ľud v krčmách, „to praskne“. Ono to praskne. Sklamanie bolo o toto očakávanie väčšie a autor z neho urobil tému knihy: prečo to tentoraz nevyšlo, prečo tak neskoro?

To sú dve najdôležitejšie otázky: Šimečkova Prečo tak neskoro? a Možného Prečo tak ľahko? Dve útle knihy dvoch sociológov, z ktorých jedna vznikla tesne pred novembrom 1989 a druhá tesne po ňom, sú podľa mňa doteraz najužitočnejším kľúčom nielen k porozumeniu minulosti, ale predovšetkým súčasnosti. Presvedčivo opisujú, čo bola normalizácia, v čom bola taká deštruktívna a ako ľahko sa potom prešmykla do nových pomerov.

Nie sú to optimistické knihy, ale čo je optimizmus? Optimizmus je presvedčenie, že pravda je lepšia než ilúzia. Že pravda je to, čo nás nakoniec oslobodí. Ale kedy a ako, to nevieme. Presvedčenie, že sa máme snažiť, aj keď nádej nie je veľká.

Šimečkove zápisky z „nulého“ roku obsahujú ešte jedno čoraz aktuálnejšie varovanie. Autor v druhej časti knihy sleduje vývoj perestrojky v Sovietskom zväze. Zdá sa, že veľmi pozorne. Vie po rusky, takže cituje, analyzuje a hodnotí vystúpenia jednotlivých jej protagonistov, vtedy medzi našou verejnosťou dosť známych, vrátane nekonformných, ba opozičných umelcov. Ľudia v čase glasnosti nenechávajú na sovietskom systéme, na komunizme, na Stalinovi suchej nitky. Často Šimečku prekvapia radikálnosťou svojich súdov. A on sa škodoradostne raduje z toho, aké neriešiteľné problémy to spôsobuje nášmu stranovlád- nemu establišmentu, ktorý perestrojku popiera, cenzuruje, kľučkuje pred ňou. A ľudia stoja v rade na sovietsku tlač, pretože jej príde len pár kusov.

Jedno vyjadrenie, jeden postoj však všetkým tým perestrojkovým entuziastom nemilosrdnej pravdy chýba. Nikto z desiatok, ba za tie roky stoviek revizionistov, kajúcnikov, reformátorov, buričov, hrdinov pravdy nezmieni zločiny, ktorých sa ruskí či sovietski politici a vojaci dopustili v Budapešti v roku 1956 či v Československu v auguste 1968. A, pravdaže, aj na mnohých iných miestach pozdĺž hraníc ríše. Ani náznak odsúdenia, ľútosti. Všetci tí slávni odvážni kritici stalinizmu a brežnevizmu sa zastavia na mieste, kde ide o záujmy impéria, ruského či sovietskeho. Tam, kde sa zastavila baganča sovietskeho vojaka. Kde ležia hroby sovietskych, ruských

vojakov. Kam sa dočasne alebo navždy rozšírilo ruské impérium.

Všeobecná, implicitne prijímaná mienka zrejme káže všetkým stalinistom aj antistalinistom zmĺknuť: raz dobyté, obsadené územia sú naše. Alebo budú, ak sú momentálne stratené. Rozširovať impérium je večná úloha, záväzok, pri plnení ktorého nepoznáme slová ľútosti pre tých okupovaných, zabratých (po rokoch sa objaví báseň „kozmpopolitnejšieho“ básnika Jevgenija Jevtušenka o tankoch, ktoré sa valia Prahou — napísal ju krátko po invázii).

Nielen Šimečka, my, pražský ľud, sme dobrovoľne, bez donútenia a organizovania, stáli pri Gorbačovovej návšteve v roku 1987 na chodníkoch pozdĺž trasy jeho kolóny, ako keby sme mu tým chceli povedať: čakáme na vaše slovo, aspoň gesto, náznak, ktorým by ste spochybnili augustový vpád. Bolo to vtedy veľké sklamanie. Rozumeli by sme aj najjemnejším narážkam a odpustili by sme mu frázy, keby v nich bola čo i len drobná dištancia od zločinu okupácie krajiny.

Bolo to vlastne prvé veľké sklamanie v post-stalinskej dobe: na túto expanzívnu konštantu ľahostajnosti či sovietskej alebo ruskej existencie si budeme musieť zvykať. Bude sa nazývať všelijako inak — „rozpad Sovietskeho zväzu ako najväčšia geopolitická katastrofa 20. storočia, väčšia než obe svetové vojny“ (Putin), „strategická katastrofa“ „blízke pohraničie“ a iné kolonialistické eufemizmy. Kde pôda nasiakla krvou našich, tam sa raz vrátíme... Na tú pôdu máme sväté právo...

Príšerná doktrína — keby to bola doktrína. Je to samotná esencia ruskej duše: naše komplexy, našu večnú zaostalosť prekonáme extenzívnou veľkosťou, aj keby nás to malo stáť ďalšie a ďalšie utrpenie: veď naše obete, to je naša veľkosť. A naopak: pre túto veľkosť dokážeme trpieť ako nikto iný na svete.

Milan Šimečka v januári 1988 nevedel, že sa do samotného konca nehybnosti v tom roku netrafí. Ako publicista dal na „osmičky“, bola to stávka aj na efekt, ktorá nevyšla: napíšem ako vojnový spravodajca kroniku porážky režimu priamo z frontu... Chvalabohu, že nevyšla! Vďaka zlému odhadu sme hneď na začiatku novej doby vedeli (náklad knihy bol dnes už nevídaný: osemdesiat tisíc kusov!), čo sme so sebou ťahali, čo sme si nevedomky priniesli z minulosti a čo so sebou doteraz ťaháme. Že to bude doba staronová: v nových kulisách so starými postojmi, hodnotami...

Mám chuť citovať tu nespočet skvelých postrehov Milana Šimečku, jeho presných pozorovaní, hlbokých analýz, ale načo, čitateľ sa k nim o chvíľu dostane. Možno ako ja ustrnie: ako presne vidí autor tú dobu! Obe tie doby! Tú vtedajšiu aj tú súčasnú.

Neviem, ako to všetko súvisí s listom priateľovi, ktorý sa o dve, tri hodiny stane prezidentom. Určite to však súvisí. Šimečka nevaruje Havla preto, že to bude mať na Hrade ťažké. Obidvaja si už dávno zvolili neľahkú disidentskú existenciu. V tom to nie je.

V čom teda? Ani jeden z nich si nerobil ilúzie o dobe, o ľuďoch. Havel to vyjadruje vo svojich hrách, esejach (najmä v *Liste prezidentovi Husákovi*, ale aj v slávnej *Moci bezmocných*). Milan Šimečka si mohol myslieť, že s takýmto vlastne pesimistickým postojom k spoločnosti sa vládnúť nedá. Čo bude Havel tým ľuďom hovoriť?

On však napriek tomu, že dobu ani „náš ľud“ nešetril, vzbudzoval nádej, ktorú si Milan Šimečka zrejme nedokázal predstaviť. Šimečka nemal Havlove rétorické schopnosti, aj keď som ho vždy veľmi rád počúval — zdal sa mi múdrejší než my ostatní. Nemal ani takú charizmu — prečo by mal mať? Nemal ani Havlovu ctižiadosť, o ktorej sa sám Havel dozvedal až postupne. Šimečka bol prenikavý pozorovateľ a mysliteľ, nie strhujúci rečník. Havel mal za sebou tri pobyty vo väzení. Áno, aj Milan stratil deväť mesiacov vo väzbe v očakávaní prvého veľkého a „úspešného“ procesu.

Ako inak sa toho normalizačného balastu postupne zbavovať, než o ňom čítať, premýšľať, hovoriť s ostatnými?

Medzi presnou, a teda krutou, varujúcou analýzou postojov v čase normalizácie (pred jej úradným koncom) a súčasnosťou uplynulo skoro tridsať rokov. Na konci týchto troch dekád napíše o nás veľká priateľka nášho národa (odsedela si u nás ako študentka FAMU pár mesiacov vo väzbe), poľská režisérka Agnieszka Hollandová: „Z dvadsaťročného obdobia normalizácie vyšli Česi s obrovskou traumou a pocitom menejcennosti, ktorého sa nikdy nezbavili. Nevyrovnali sa s ním konštruktívnym spôsobom. Nikto nič neanalyzoval — a tým pádom neliečil.“

Ona, nie český režisér a český producent (scenárista bol náš, mladý muž, ktorý roky márne obchádzal české adresy), to povedala filmom *Horiaci ker* o Janovi Palachovi. Alebo skôr o tom, ako sa spoločnosť vtedy naposledy na niekoľko dní vzpriamila, aby sa potom už definitívne sklonila a čakala — na ďalší, alebo ešte ďalší „osmičkový“ rok.

Milan Šimečka chtiac-nechtiac predviedol, že tieto fatalistické počty neplatia. November sa veru pokojne mohol udiť ešte aj o rok neskôr. Keby sa objavila fáma o mŕtvom študentovi až 11. mája... Akokoľvek nepravý, až on bol zreteľnou náповeďou národu: bez obetí nič nedosiahnete. Namiesto vzbury s rizikom skutočných obetí sme sa my Česi, Moravania a Slezania, ako napísal v *Konci nehybnosti* Milan Šimečka, „preplazili dejinami“.

Petr Pithart
Apríl 2018

MŠ, 1990. FOTO: archív NMŠ

KTO BOL

Milan Šimečka?

Narodil sa 6. marca 1930 v Novom Bohumíne v Českej republike ako najmladší z troch súrodencov v rodine úradníka v česko-nemeckom tolerantnom prostredí nasýtenom masarykovským humanizmom. Po skončení štúdia filozofie, českej a ruskej literatúry na Filozofickej fakulte v Brne sa oženil s Evou Lahodovou, študentkou tej istej fakulty. Od jesene 1954 pracoval a žil s manželkou a dvoma synmi na Slovensku. Zaoberal sa dejinami filozofie, venoval sa téme sociálnych utópií, vyučoval marxistickú filozofiu, najdlhšie na Vysokej škole múzických umení. Písal tiež literárne recenzie a postupne čoraz kritickejšie kultúrno-politické a politické eseje. Na prelome rokov 1967 — 68 strávil pol roka v západonemeckom Mainzi ako štipendista tamojšieho Ústavu európskych dejín.

Jasne sa postavil proti okupácii v roku 1968, za jeho postoje ho vylúčili z komunistickej strany a znemožnili mu uplatniť sa v jeho profesii.

Akademické prostredie vymenil za manuálnu prácu, až do svojho zatknutia a uväznenia v roku 1981 pracoval ako vodič bagra a buldozéra.

Po viac ako roku vo vyšetrovacej väzbe bol bez súdu prepustený. Vrátil sa s podlomeným zdravím, podstúpil niekoľko operácií očí, ale už nikdy dobre nevidel.

V novembri 1989 patril medzi kľúčových predstaviteľov hnutia Verejnosť proti násiliu, spoluurčoval politickú líniu hnutia, bol pri mnohých zásadných rozhodnutiach. V roku 1990 sa na pozvanie prezidenta Václava Havla stal predsedom Kolégia prezidentových zahraničných poradcov v Prahe, kde 24. septembra 1990 náhle zomrel.

Milan Šimečka sa zaradil medzi filozofov, ktorí rešpektujú individuálnu ľudskú skúsenosť v zmysle obyčajného každodenného života s jeho radosťami a starosťami. Máloktorý hlas mal v československom disente takú pribojnosť, takú autoritu, takú presvedčivosť neúprosného kritika pomerov a zároveň nenapraviteľného optimistu. Mal dar oslovovať ľudí písaným i hovoreným slovom. Stal sa najprekladanejším samizdatovým publicistom a spisovateľom, výnimočným autorom, ktorý nás má stále čím osloviť.

**Oslava zlatej svadby Gordona a Sally Skillingovcov.
Praha, Obecní dům, 1987. Zľava: Gordon a Sally,
Václav a Ol'ga Havlovci, Eva a Milan Šimečkovci.
FOTO: archív Kritika & Kontext**

**Rodinné stretnutie na chalupe v Cyrilove. 1989
Zľava: Milan Šimečka, manželka Eva a kocúr Tomáš,
syn Peter, syn Milan a pes Pepina.
FOTO: rodinný archív**

KONIEC NEHYBNOSTI

Milan Šimečka

Preklad Peter Leponi

Jazyková redakcia Barbora Škovierová

Edíciu pripravili Nina Galanská a Inge Vagačová

Dizajn a sadzba Boris Meluš

Tlač Finidr, s. r. o., Český Těšín

Vydala Nadácia Milana Šimečku

v edícii Malé VELKÉ dejiny Milana Šimečku

v roku 2022 v Bratislave

www.nadaciamilanasimecku.sk

Ďakujeme všetkým, ktorí podporili vydanie edície kníh Milana Šimečku v rámci kampane cez crowdfundingovú platformu StartLab.

ISBN 978—80—89008—79—7

NADÁCIA
MILANA
ŠIMEČKU

MILAN
ŠIMEČKA
FOUNDATION

Rok po náhlom odchode Milana Šimečku založili jeho priatelia nadáciu nesúcu jeho meno. Od samého zrodu bola Nadácia Milana Šimečku živým organizmom, kombinujúcim jasnú víziu s konkrétnou, zdanlivo drobnou prácou. Sila vízie sa opierała o Šimečkov filozofický odkaz — prispieť k budovaniu demokratickej politickej kultúry a k civilizačnému obratu v prospech demokratického cítenia a myslenia. Sila drobnej práce spočívala v presvedčení, že takéto úsilie má zmysel, že prinesie ovocie a pomôže vychovávať mladú generáciu, ktorá bude myslieť a cítiť inak ako jej predchodcovia vyrastajúci v nedemokratických podmienkach.

Najmä pre mladých ľudí sme sa rozhodli vydať v roku 2022 knihy Milana Šimečku po prvýkrát v slovenskom preklade a aj takto im priblížiť jeho nadčasové dielo.

Edícia Malé VELKÉ dejiny Milana Šimečku:

Obnovenie poriadku (1978)
Kruhová obrana (1983–84)
Veľký brat a veľká sestra (1984)
Koniec nehybnosti (1987–89)
**Náš súdruh Winston Smith
a iné texty (1968–1990)**

KONIEC NEHYBNOSTI je súbor úvah vo forme občasných denníkových zápiskov od Silvestra 1987 do konca februára 1989. V tom istom roku vyšla kniha aj v samizdate. Milanovi Šimečkovi bolo už v tom čase jasné, že veľké dejiny sa dali na pochod. Svojimi glosami podal výrečné svedectvo o atmosfére prednovembrového roku 1988 a zachytil pozvoľný pád normalizačného režimu a zdanlivo nehybnú atmosféru v spoločnosti. V diele formuluje jasnú predstavu pluralitnej spoločnosti ako jedinej možnej cesty k demokracii.

„Československá opozícia vstupuje na scénu s úplne prázdnyimi rukami, nemá v nich nič okrem onej moci bezmocných. Musí čakať, až sa k nej v zápase o národnú záchranu pripoja aj tí, ktorí chcú skutočnú moc používať rozumnejšie, demokraticky a v prospech všetkých. Nebude to dlho trvať, do tohto bodu obratu spejú všetky štáty východnej Európy. Je to napokon jediné východisko z možného totálneho rozvratu.“ MŠ, Koniec nehybnosti

